

LA RENAXENSA

15 de Agost

CARTAS DE VIATJE (1)

(DEDICADAS Á MOS COMPANYS DE REDACCIÓ EN LA RENAXENSA)

IV.

Córdoba. Granada.

Córdoba es una de las ciutats que tenen un carácter més peculiar y propi. Emblanquinada com á bona andalusa, Córdoba no riu, ni canta, sembla més bè que dormi. Sòta 'ls ráfechs de las teuladas, volats sobre 'l carrer, cada balconet es un pom de flors, un jardí... pero no veureu may un balcó obert; balcones y portas els troveu tancats sempre. Lo únich que podeu percibir de las casas són algunas entradas ó patis ab més ó menos columnas romanas rematadas per capitells árabes ó romans també;—axó es molt comú á Córdoba.

(1) En la carta anterior, pla. 146 rat. 19, hont diu «accidental» llejexi's «accidentat».

En la carta segona pla. 108, rat. 30, hont diu «Fernando el Católich» deu llejirse «Fernando el Sant».

Al contemplar l'aspecte jeneral d' aquesta ciutat, vatj ferme involuntariament la ilusió de que mitxa hora avants havia vist 'ls árabes sortir de sas respectivas casas, tancar las portas y ficarse las claus á la butxaca per tornar á l' hora.

Pero dirijimnos dret á dret al edifici potser més popular d' Espanya en l' estranjer: la Mezquita. Al entrar en el pati de 'ls taronjers que pot nomenarse l' atri de la Mezquita, vatj creurem trasportat á no sé quin lloch de cuento oriental; me trovava dintre un bosch de taronjers seculars carregats de flor y plens de pardals y orenetas qu' ab son cantar etern aturdexen. Una brisa suau y tèbia mou delicadament las branques altas de 'ls taronjers y produex una pluja seguida de taronjina.—Y varem entrar á la Mezquita.

Dos pajesos, á la vista d' un castell de fochs artificials, no 's quedan més parats y enfavats de lo que varem quedárnoshi nosaltres al fer el primer pas endins de la porta. Es aquesta la impressió que més difícilment podré explicarvos.

Nos trovavam internats dintre un bosch de prop de quatrecentas columnas de jaspis de tòts colors, formant vintynou naus pe 'l llarch y dinou per l' ample. Aquesta obra, única del seu jénero que tenim á Espanya fòu comensada á construhir en 787 per Abderraman.

Al perdre 'ls árabes á Córdoba, els Reys Católichs fèren continuar la edificació de la Mezquita pe 'ls artistas qu' hi treballavan. Mès tart, Cárlos V. fèu derribar columnas y arcadas en el centre de la Mezquita per axecarhi un altar major y un cor tal com avuy dia eczistexen; vanament suplica ren els cordobesos al Emperador, que no 'ls mutilés aquella joia orgull d' ells; las novas obras se portaren á cap y quan el mateix Cárlos V. aná un dia á visitarlas, tan sospres quedá al posar els peus en la Mezquita, qu' esclamá:

—Si jo arribo á saber lo que tenia ab aquest temple, no 'l tocava; com lo qu' he fèt, ja tinch en cada punt de mòs regnes y com axó no hi ha res més.

No obstant, es precis confessar que las obras novas són importantíssimas, tant per treball artístich, qu' es gran, com per riquesa material; figureuvos no més qu' aquell cor tan inmens, es tòt de caoba: lo demès tòt són metalls y jaspis, decorantho pinturas de Palomino. Ara bè, al vol de la mezquita — nomenemla pe 'l nom que se li dona en la

terra: la Catedral — hi ha, segons diuen, dinou altars y cincuenta tres capèlles, algunas d' ellas de la més gran importancia.

Com á primera, vos citaré la capèlla del Mirab, nomenada vulgarment del *Zancarron*, obra la més rica que 'ns ha legat l'arquitectura árabe; l'escultura y la pintura s'apoyan mútuament ajudantlshi un cert mosaych que no més allí s'heu usat que literalment sembla d'or. En aquesta capèlla es hont s'hi colocava 'l Corán demunt d' una ara qu' encara avuy dia hi ha al mitx d' ella; els devots que hi anavan en romiatje, donavan vols agenollats al entorn del llibre sagrat; els *cicerones* vos ensenyan ab un gust extraordinari 'l sòlch que s' conserva al vol de l' ara, rastre de tóta aquella jeneració que passá á jenollons per demunt d' aquell pedras. Y com á barbaritat *ciceroniana* no conto may més sentirne altre de més gran que lo que allá va plantarnos aquell bon home. — *Aquí en medio*, diguè senyalant al mitx de la capèlla, *Se colocaba el Coran y leía la Biblia*. — ¿Qué 's deu haver figurat aquest infelís qu' era 'l Corán? ¿el rector ó l' escolá major de la mezquita?... No me 'n queda cap dubte.

Altres són las capèlles, ja árabes, ja gòtiques, que son fullas de primer ordre en lo llibre de l'arquitectura, pero no vuy imposarme més feyna ni amohinarvos á 'ls que no sigueu del art del escayre ó quan ménos del llapis. Las voltas de la Catedral són posteriors á n' ella; las fèu construir un prelat—qual nom sento no recordar—bax pretest de que 'ls sostres que hi habian — artesonats y decorats — eran pagans. No content d' axó ho colgá tót en un mar de cals, admirantme mòlt que no 'n fos víctima també la capèlla del Mirab de que vos he parlat.

De pochys anys en aquesta part s' han comensat á deruir algunas d' aquell malvadas voltas aparexent en lloch d' ellas magnífichs envigats pero en un estat fatal: de pochys anys en aquesta part s' han comensat á derribar algunas de las parets divisorias de las capèlles y van surtint las parets árabes, caladas, rexadas y retalladas, de modo que dexant passar la llum unas á través d' altres produhexen un efecte magních y maravellós.

Pero á tót axó, imaginantvos tót lo que vulgueu de rich y sorprenent, no vos dexeu enlluernar per las vistas que 'n

vejeu. Aquestas no vos donarán cap rahò d'aquella llum misteriosa, d'aquell espay que sembla no tenir fi, d'aquells archs que nexan d'altres archs, enfilantse uns sobre d'altres y confonentse; tot axó y mòlt més de gran que no m'esplico, no pot donarho la fotografia qu'en cambi vos en farà concebir una idea equivocada respecte á dimensions: per medi d'ella vos creyeu trasportarvos á un edifici més elevat, més esvelt que la nostra Catedral y devant de la realitat vos troveu que sens cap esforços toqueu els capitells ab la mà! Al sortir de la Catedral y tornar á trovarse en el pati de 'ls taronjers, ún se sent transformat en un altre individu.

Respecte al resto de la ciutat, Córdoba pot mòlt bèn nomenarse monumental; pero apart d'axó l'atractiu que té pe 'l pintor, es la vida tranquil y l'aspecte alegre y rich dintre sa gran sobrietat, que no més pot apreciar l'artista. Tingueu axó present, pintors: en Andalusia en lloch y may veyeu tintas pobres; el cel es sempre blau, las casas sempre blancas, las persianas sempre verdas, els balcones sempre sepultats en flors, per tòt árreu abres frondosos, per tòt árreu jaspis, y fins la jent més baxa sembla possehir el sentiment del color al vestir aquell virolament armónich y umplirse de flors el cap las donas y 'l trau els homes.

Aquesta, en alt grau, es, donchs, la qualitat de Córdoba. Tot ho veyeu per demès senzill, res veyeu fet ó pintat perque fassi bonich y, no obstant, no podeu ficar en lloch els ulls que no vos despertí simpatía.

Els carrers apenas són transitats per un'ànima en tòt lo sant dia; si algú troveu y li demaneu una adreça ó direcció vos la dona acompanyantvos allà 'hont desitjeu. ¿Voleu una prova de la quietut de Córdoba? De dia 'ls grills no s'amagan, seguexen cantant fins que 's fa vespre que com es l'hora de passejar la jent, s'encauan y callan. Pero lo que més ajuda á donar á la ciutat aquella bulliciosa quietut de poblet es l'incomparable axam d'orenetas, mestres-sas perpétuas de campanars, teuladas y carrers.

Recordo un detall que potser vos farà riure pero que 'ls naturalistas han de pendre en sério; Córdoba es el lloch d'Espanya 'hont se manté més pura la rassa del ase; en porcions y forsa aventatja sens dubte al cavall, y són color es invariablement gris. Respecte á cavalls són bèn contats

els que s'hi venhen, pues els cotxes de lusso portan tronch de mulas.

Finalment, Córdoba té Academia, Museo y Biblioteca, naixents encara.

Arrivat el dia de la partida preniem el tren per Granada. El dia s'havia ennuvolat y el cel estava tan negre, que s'confonia casi ab la famosa Serra de Córdoba; quan arribavam á Bobadilla, un vent fret ho remolinava tot. Allá hauriau vist dintre de ls wagons quina manera d'embolicarse tothom ab sas capas, recullint dintre d'ellas el cap y las camas; lo que de mí puch dirvos, es que tremolava convulsivament y que may en ma vida conto patir més fret del que vatj patir durant aquell trajecte; tot axó anunciava la procsimitat de Serra Nevada que va anarse estenent devant nostre, perduda sa carena darrera una boyra espessa y blanca que formava demunt d'ella un'altra montanya de neu. El meu major sentiment era no poder contemplar y examinar aquella pintoresca serra; á causa de la nit que anticipada per la tempestat se'ns havia tirat á sobre avants d'hora. No veyia sino negras siluetas ajegantadas avansar y retrocedir, pujar y baxar, y de quan en quan s'ota nostre; á molta fondaria alguna ratxada tortuosa reflectint la claror del tren, qu'apenas arribava á'n aquellas fondaladas.

Arrivarem á la fi á Granada quan no teniam ja la matinata gayre lluny. Plovia á gabadals. El cotxe, atravessá de cap á cap la ciutat fent tortas y jiragonsas per aquells carrers estrets y plens de ponts per motiu del riu que ls crusa y trenca. Un cop á la porta d'Elvira, en la part alta de Granada, comensarem á pujar per aquells magnífichs boscos sens igual que clouen el camí á cada banda texint demunt d'ell una elevadíssima volta de verdor. Arrivats á la gran fonda de ls *Siete Suelos* (1) qu'está á dalt del turó, submerjida entre'l bosch y al peu matex de las murallas de la Alhambra, cayguerem adormits com tions sobre'l primer llit que varen donarnos.

(1). El nom d'aquesta fonda pren oríjen en varias tradicions; una d'ellas es qu'en el lloch hont s'axeca avuy hi havia hagut una torre que tenia set pisos (suelos) s'ota terra, al últim de ls quals may havia pogut arribar persona humana per guardarlo uns drachs y vestigles que l'habitavan.

Al sentdemà matí, al posar els peus fora de casa començarem á baxar els maravellous boscos de la Alhambra per entrar á Granada y orientarnós. La situació de la ciutat es la matexa de Roma: está entre set puigs que la dominan. En un d' ells s' alsa la Alhambra, fortificació y palau de 'ls reys moros de Granada. El turó hont está assentada, com formant part de 'ls jardins d' aquella mansió de delicias estava—y está—tot poblat d' albas y acacias que forman un bosch impenetrable que, lluny d' inspirar els sentiments de temor y respecte que sempre 'l bosch inspira, enjendra 'l de voluptuositat, ab aquell vert tan rich y alegre y aquell aplech de sòcas blanques, altas y esveltes. El pis está entapissat d' un gram fresch y molsut y las euras enfilantse per las sòcas pujan al cim de 's abres dexantse caure en festons desde aquella altura fins á acariciar els transeunts de 'ls camins. Aquestos són molt amples y ben cuydats, —tant, que 'ls cotxes s' hi crusan deshagodament—y á cada banda de caminal baxan despenyantse riuets d' aygua que saltan també en cascadas per entre 'ls abres. Afejiu á tanta magnificencia 'l xiuxiuetj dòls de tant folletje, el monótono murmurí de 'ls xaragalls, y sobre tòt aquell coro sempitern aquell coro baladrer de rossinyols, suficient per poblar tòts els jardins y selvas d' Espanya.

No demaneu res més bèll ni més gran; fora eczijir á la Naturalesa més de lo possible.

La ciutat es potser la més bruta qu' he vist en Andalusia; axó si, tè molt moviment y animació y l' aspecte de ciutat industriosa. Sòs carrers són desiguals á tòt serho, rónechs en sa major part, foscos, estrets y per demés descuydats. S' hi trova á faltar aquella cals puríssima, y aquella fresca verdor en portas y finestras. Després de tòt es la població que conserva més caràcter árabe y es de las més visitadas per estranjers; n' está literalment invadida.

Y aquesta invasió, que contribuex tant á sa vida y riquesa, es en gran part deguda á n' en Fortuny. Ell, comprant tapisos, armas y utensilis antichs á preus eczorbitants, ha estat el creador de las innumerables botigas de roba-vellayres hont entre objectes de verdader valor s' hi confonen trastos de la major futilitat tassats en sumas fabulosas. Y 'ls estranjers arramblan ab tòt.

Pero no 'ns separem d' en Fortuny qu' es l' ídol de 'ls

granadins. Pregunteu al primer jitano, al primer pillet, al primer pobre per en Fortuny y se 'os descobrirán ab respecte; el ser de la matexa terra d' en Fortuny es una garantia per recorre Granada; al nom del malaguanyat jeni de Reus, s' obran totas las capellas reservadas y museos particulars. Pero aquest respecte y estimació ab el caràcter andalús s' ha convertit en idolatria y fanatisme, axís es que ja d' en Fortuny se 'n ha comensat á fer un tipo llejendari que dintre alguns anys arribará á ser fabulós. No hi ha rasgo de talent, de jenerositat, de galanteria que no se li atribuexi. — ¿Y com no ser axís ab un home que donava uns cuants duros á un pobre que trovava pe 'l carrer sols per tenirlo plantat devant una hora?

— ¡Pobre Fortuni! ; Qué gran cabeza! — Afejeix tothom al nomenarlo.

En la carta vinent,—qu' espero que siga la derrera, com deveu desitjarho també vosaltres—acabaré de fervos conexe Granada y 'l mèu viatge, ja que lo més important d' ell, tan per mí com pe 'ls que no hagueu correput Espanya es Andalusia.

APELES MESTRES.

SEGRET D' UN REMEY NOU

(FORRAT DE VELL)
RELLIGIÓS, FILOSÓFICH, POLITICH Y SOCIAL.

A grans mals... petit remey.

La paraula es una gran cosa, no sols en la forma, sino en lo fons.

Encara que LA RENAXENSA s'ol estudiarla baix la fás primera, no per çó oblida la segona.

Y tant menys pót oblirla, en quant vuy mes que may, per sola qüestió de paraulas, s' remouen, no ja academias y erudits, sino l' univers enter, ab general perturbació de sagratíssims interessos.

Unas pocas voltas,—fa ja alguns seggles,—entengueren abquant los homens lo fons de la paraula; y la humanitat se regenerá, y resplaniren heróicas virtuts, illustres homens, insignes glorias, ab pau y gobansa de tots.

Per dissort ó per sórt, la humanitat camina, camina sempre; mes no sempre sa marxa es dreta y segura.

Torná á embolicarse lo sentit de la paraula, y heus aquí la marxa atascada, los interessos novament perturbats, y confosos los pobbles, com si s' renovés lo miragle de Babel.

Donchs, qué! tant difícil es concordar en assó?

Jo diré: la qüestió es de bon sentit. Si tots posessem en ella un esment de bona fe, lo acord no sería difícil.

La dificultat estriba, tot just, en lo esment y la bona fe.

A tal extrem es ja arribada la confusió, que ni n's enteném en lo sentit de las paraulas mes granadas, ni sisquera en lo de las mes sencillas.

¿Qui discutia abans sobre un Deu, un dret, un honor?

Ara totas eixas paraulas van de capivolta. Ni Deu, ni dret, ni honor, ténen lo sentit que solian: quiscú se las en-

fila á sa manera; y veus aquí perque tampoch n's entenem sobre religió, política, moral, virtut, autoritat, deber etc.

Lo mes singular es que aytal contrasentit naix d' un sol erro, de falsa intelligencia en una sola paraula.

Ohiu mon segret,—y dich segret, encara que no ho sia, si be per lo desmentat y desconegut ho apár molt,—y après convindreu en si tinch rahó.

Un dels primers erros á mon enténdrer, es que la humanitat marxa vers un terme llunyá é indefinit. Marxa, sí; empero dintre un cercle mes ó menys ample; y en assó no fa mes que seguir las lleys de la física.

Tot lo món roda sobre un puntal; nostra terra entorn del sól, la lluna entorn de la terra.

Aytal cosa deu succehir en l' ordre moral: los homens son tots d' una naturalesa, fills d' un mateix principi, destinats á una mateixa fi. Es impossible que no hi haija per tots un sol fonament sobre qué rodar: fonament etern é invariable, del que ningú s' desvia sens cáurer en un abisme.

Rahó, moral, conciencia! tal es lo fonament.

Sens volerho he dit mon segret. Sí: rahó, moral, sentit comú, —que per lo cás son lo mateix,— tal es la paraula desmentada y desconeguda.

Quí veijé may, en cap época històrica, una munió tant gran de teorías y principis com la que actualment capgira l' univers? Bróllan filosofías com grana de la terra: las religions son innumerables, casi be á rahó de tantas per caps. De sistemas polítichs, internacionals, morals, socials, fraternals, filantrópichs etc., no n' parlém: basta dir que cada poble, cada cólla, se 'ls arregla á son plaher.

Los uns negant á Deu, tomban en supersticions las mes ridículas y grosseras: al costat del ateisme, del panteisme, del materialisme, han surgit los abusos del magnetisme *animal*, lo somnambulisme y lo espiritisme. Tenim ja ben averiguat que l' home prové de la ximia.

Altres refijen la societat civilisada per anar á pobblar los falansteris, ó rompent la fraternitat humana, s'enfonsan en lo cau de los lógias, per explotacions segretas, tan alevosas com egoistas.

Ab lo nom de revolució s' ha canonisat, sino ja consagrat, lo sistema de sublevació contra tot poder y tot fré, tirant á perdrer en benefici de alguns aventurers, los sacrificis de

moltas generacions, los treballs de organisme y consolidació de llarguissims anys.

Y aquests capgirells, qué portan? Lo que per trista experiència veyém en nostra Espanya: defrenament absolut, cruels deliris, espantosas malifetas; y per consecuencia malaras, guerras, las runas de mil pobbles y la sang de mil y mil infelissos.

Y pensar que tot prové de desconeixensa en una sola paraula!

No exagero.

La moral ho es tot: religió, filosofia, justicia, política, estat social.

Las taulas rebudas per Moisés en lo cim del Sinai, portaban la lley moral escrita per má del Etern. La de Christo ó Evangeli, vingué fundada en aytals principis. La justicia no es, ni deu ésser mes que la moral reglamentada, com la política ho es per us de las nacions, y la filosofia per lo de las intelligencias.

Aquí de la bona fe y del recte criteri! Per qué tant divagar, quant en eixa paraula se té la clau de tot?

Y á fe que la lley de la moral es ben sensilla: «ameu á Deu sobre todas las cosas —que es dir la justicia, la rahó, la veritat.— Ameuvos los uns als altres»; ó en differentes termes, «ama al próxim com á tú mateix: lo que no vullas per tú, no ho vullas per ningú.»

Cóm es que una cosa tant poca, tant clara, á la par que tant natural, pot offerir semblants divergencias?

Aquí está l' pot de la confitura. Eixos sants principis vénen conculcats per tota la cáfila de las malas passions: contra la moral se subblevan los set pecats capitals. Lo pecat es fill del vici: lo vici es un apetit desordenat: est apetit troba accés en los débils ó perversos, y débils ó perversos son tots quants dementan la lley moral.

Ja podeu donarhi voltas: refugir eixa lley es llansarse al extrém contrari. Fora de la moral, en va discurrem teorias, utopias, combinacions mes ó menys captadas ó enginyosas. Sens ella, tot será fals y viciós, per surtirse del cercle dins lo qual ha de rodar la humanitat, si vol ab benhuiransa omplir sa missió.

La immoralitat destrueix la fi perque l' home fou creat.

Quants pobbles primitius, societats antigas, repúbli-

cas primeras, foren ditxosas, grans y celebradas perque en ellas regnaba la moral!

Aduch entre l's pagans, Aristótil, Plató, Sócrates, Marc Aureli, per sa moral se guanyaren nomenada eterna.

No diguem res dels fundadors del Cristianisme, que ab la sola lley moral volcaren poderosos imperis y giraren la fás del mon.

Y qué sino la moral ha fet los sants mes admirables, los varons mes enaltits, los sábis, los pensadors, los descubridors y regeneradors, que en mitj de tabustols bravíssims, conduhiren la humanitat á segur pórt?

Espanya mateixa, qué no deu als Pelayos y Alfonsos, á las Almodís y Beréngeras, als Sants de son calendari, als atletes valerosos que li donaren terras, conquestas, institucions, ciencias, lliteratura y arts, fins á un punt que jamay cap altre nació lográ aconseguir?

Aquells, en veritat, fóren los bons temps de la moral; no perquè ella regnés en las turbas,—cosa sempre rara y dificultosa,—sino per contar ab valedors preuats, que la sostingueren fins ab sacrifici propi, y per ésser una lley universalment reconeguda y acatada, sens qae ningú somniás, quant menys osás com ara, falsijar son sentit ó atacar sos fonaments.

Heus aquí la diferencia: aquí está l' erro.

Vuy desconeixém tots, lo fóns de la paraula.

Per uns, la moral es la conveniencia; per altres, la destresa ó un éxit felís. Molts son los que descaradament se passen de ella: molts altres los qui se 'n revesteixen com desfressa, per tapar capdals sospitats.

Pujeu á las córts áulicas; baixeu á lo mes retret de las familias: cerqueu per vilas y vilatjes, en los camps, en las ciutats, en actes solemnes, en aplechs privats, fins en lo segret del Santuari: interrogeu á tot llinatge de personas, grans y menudas, ricas y pobres, nadius y estranyas; parleulos en escrit, de viva veu, de ofici ó en conversa; demaneulos ahont se troba la moral, com s' entén eix mot vuy dia, y si no us responen com los obrers de Babel, de segur se us riurán á la cara de vostra cándida interrogació.

Y no obstant, tots vólen, tots afectan, tots senten la necessitat y avantatjes de esser morals.

Cada partit polítich alsa, quasi per única, la bandera de

moralitat, desde l' ultra-cantoner fins á son antípoda lo carlí.

En nóm de moralitat avansa l' progrés; en nóm de ella recula l' retrocés.

Los sábis estudian per fixar la moral; los llegisladors treballan per estabblirla, los oradors la pregonan, los particulars se n' fan llenguas... Mes ay! que de la llengua no baixa al cór! Tots la desconeixen! Ningú la practica!

Per qué?

Ja está dit: contra la moral se subblevan los set pecats capitals, y ella desamparada, l' vici avassalla la terra.

Un sér moralisat, es una ánima ingénua, si be ab coneixement de causa é ilustració, y servadora d' aquells preceptes ó principis fonamentats en la lley moral, que es de naturalesa eterna: virtuós, justicier, modest, afa-ble, respectant á sí y als altres, arreglat en son viure, cumplint sas obligacions civils y domésticas, incapás de mal, ni de fraudar una malla, ni de explotar al próxim especulant sobre sa honra ó fortuna; esclau de son deber y de sa paraula, com los catalans de antiga mena que tant li semblavan; compassiu fins ab los animals, y per lo mateix enemich de ferals lluytas; y no menys enemich de tota descompostura púbblca ó segreta, en costums, en espectacles, en llenguatje, en escrits etc. etc.: tot assó sens afectació ni càlcul, ans molt sensillament, com una segona naturalesa, casi callantse á sí propi los móvils de sa conducta—que aquí está l' gran mérit de la virtut,—per fi, sens alterarse quant sovint resulta víctima, burlat y fallit en ella.

N' hi ha molts enguany d' aquests sérs?

Ah, malhuyradament ben pochi, y los pochi ben escondits; primer, porque ells mateixos se troban fora de lloch; segon, porque la societat los repelleix. No l's hi diem per ventura orats, excéntrichs, anacrónichs, tranquils, *ximples*? Tant es llarga la distancia que reciprocament nos segrega!

Sempre erro en la paraula...

Trista societat! Los orats, los tranquils, los ximples son aquells ruhins ó imbécils que córren á sa pérdua, llaurant á un temps la dels demés, y nó per erro, sino á grat scient.

Sí, á grat scient! La malvestat may fou involuntaria: qui trenca la moral obra sempre ab plena coneixensa y delli-beració.

Als qui impiament negan una sabiduría sobirana, creadora y reguladora, l's hi preguntariam: qui, donchs, y perquè, imposá sobre lo front del home eix buf diví de la moral?

Y encara no está assí la major maravella.

La moral, com un rellotje, necessita un ressort per funcionar.

Aquest ressort existeix, enclós dintre del front: aqueix ressort es la *conciencia*.

Tothom, per grosser que sia, té natural conciencia del bé y del mal, y no pot burlarla sens malicia.

Es lo pérn sobre que roda y descriu son cercle la humanitat. ¿Per ventura podia quedar sens garantia la obra mes acabalada de la creació?

Mes si l' rellotje pinta sempre los mateixos nombres, es dir, que la regla de la moral no cambia, lo ressort pót y sól alterar-se, corrompent-se la conciencia á motiu de estar influida per la movibble voluntat humana; y de aquí las tendencias viciosas, los erros, las malicias que fan oblidar, ó falseijan lo fóns de la paraula.

Ara podém enténdrerns.

La regla de la moral es una, certa, suprema, inalterable, absoluta.

Ab ella se resolen tots los problemas.

Voleu, donchs, planteijar felisment qualsevulla qüestió relligiosa, política, filosófica, social ó humanitaria?

Ja vos he dit mon segret nou, forrat de vell.

No hi ha mes medi que ésser morals, comensant quiscú per sí propi, fins á fer-se ridícol si convé, y entrar en la petita cólla dels que n' diem ximpls.

En mitj de un món descaminat, de precís ha de rompre ab ell, es dir ab sas fallensas y erradas, qui vulla seguir la drete via.

¿No n's basta l' experiéncia dels seggles passats? ¿Y qué diu ella?

Sempre, pobbles y homens, fóren tant mes dignes de la altesa de son sér, y culliren de ella los deguts fruyts, quant mes se acostaren á la perfecció moral.

Ay tal perfecció dóna las virtuts teológicas: fé, esperansa, caritat.

Dóna també las cardinals: prudencia, justicia, etc.

Dóna en fí las políticas y civils, que uns xifran en la unitat de principis, altres en son cosmopolitisme.

Qualsevulla forma es bona quant lo fons es bó.

En la bandera de la moral hi caben tota mena d' ardits.

Ella ha oneijat gloriosament tantbé en monarquías com en repúblicas, tantbé en nóm del cel y de la terra, de reys y de nacions, com en má del apóstol y del adalit.

La novella democracia pretén alsarla ab los brillants mots de llibertat, igualtat y fraternitat.

Tot ardit, sia l' que sia, es dóls, falaguer, encisador quant lo proclama la moral, en boca de homens dignes de tal nóm; mes si la boca es bruta, y ls' homens, trencant tot ordre, s' rebel·lan contra las lleys divinas y humanas, sa hipócrita invocació á la moral se converteix en asquerosa blastomia.

J. PUIGGARÍ.

DEL TÚRIA AL DANUBI

La part més interessant del llibre es sens dupte la tercera, que 's divideix en altrás dos anomenadas, una *la Exposició per defora* y altra *la Exposició per dintre*.

Penetrant en lo camp vast de la especulació filosòfica, cerca 'l secret de la Exposició Austriaca, que mala sort tingué baix 'l punt de vista de la sua intenció, pero grandiosa en lo conjunt com cap altra, y deixant endevinar clarament tota la nua veritat, lo sech y dur llenguatge que parlaba la obra exposada de la activitat humana en sas vastas y esplendidament terribles manifestacions.

Conta la manera de imaginar y fer aquella maravella; com los dispersos elements de l' antiga Babel, recullits pel treball feren la nova, y constituiren un tot armónich coronat per una superba cúpula, reptadora de la grandiosa y bella arquitectura; y per portal un gegantí arch de triumpfe ab un sagell al cim qu' es la revenja de Babilonia «*Viribus Unitis*».

Mès ay! entorn de la llegenda vola, com so de fantástica armonía, una infernal rialla, qu' es la quinta essencia de la enguniosa expressió y sufriments de tots los pobles que venian, qui sab? si á cercar remeys y alé, la vida, en aquella inmensa fira del géní del esperit immortal de la rassa humana.

En aquella seca Rotonda que té per generador la recta, per articulacions nervis de ferro, y per vestimenta ferro també y canem, veu la expressió del temps en que vivim y penam, la subjecció de la bellesa á la forsa, á la producció, á la vida; la mort del monument de pedra gravat pel géní de generacions d' artistes y poetes; lo naixement d' una generació terrible que plora llàgrimas de metall fús, que transforma al pensament y l' escampa premsantlo, que l' envia en alas de llam per tot arreu esclavisant lo temps, y esborra las distancias; que vola sobre caballs de ferro y

foch, que fuetaja l'onda marina ab hélices y rodas; que transforma 'ls seus ódis y ambicions en huracans d'acer y gasos comprimits, de més forsa que 'ls volcans y las centellas; qu' ofereixen al ídol que representa tanta passió y tant d'ergull, miriadas d'hecatombas, que passen demunt dels pobles com lo cástich de Dèu per la nova Babel de tant diversa forma.

«Nostre sigle» diu, «no escriu ja sa vida en marbres y pedra granítica, la Rotonda es la seva fotografia. Ni es monument, ni té arquitectura. Naix y mor avuy; no té demà. No contarà una historia perque no es més que una silueta. Y es que ahí la paraula humana havia menester petrificarse pera ser tramesa; vuy, al ser empremtada, conquista la immortalitat. ¿Pera qué 'l monument, hisi ha l'impres?»

La imprenta ha mort la arquitectura

Lo llibre ha mort al edifici.

Quant, més tart, recorre 'ls pobles de la terra per entre las inmensas galerías, veu, per més que s'esforça en amagarho, que cada hu porta sota la máscara que 'l vesteix, una síntesis escrita, que la sent, que se li infiltra en cada pensament y en cada consideració històrica y filosòfica; la fa sentir als altres, y brolla tant esplendent com la veritat. Es a la vegada la síntesis del llibre.

La Exposició es la fotografia de la época.

Prussia cambiant la reyal en imperial corona, mostrant-la superbament, avasallant l'espai del palau com si fós, més que l'Austria la mestresa, com si fós la pubilla de la rassa, aspirant al plé domini d'Europa y cobejant sentarse en la Oceanía; Austria, mal amagant la diversitat de pobles que la forman, dominadora, próxima a ser dominada per las antigas nacionalitats que li donan enmanllevada grandesa; França, vensuda pero no humillada, mirant de regull aquella Alsàcia que vol morir cremada en lo concurs avans que acabar lo sent prussiana; Italia, clown del sigle, aprofitant la discòrdia dels grans pera engrandirse; Espanya, dessangrantse y sempre coronada ab la aurora magnífica de sa espléndida naturalesa, embolicantse encara en la passada imperial grandesa; Inglaterra, traficant ab tots, arrossegant per tot lo rich mantell de l'Australia y de la

India; Russia, cobejant l' imperi d' Assia y el de Europa, amanintse per temps á venir; Turquía, com una vella pintada, plena d' esplendors postissos y passats de moda; l' Egipte, civilisantse y tirant á emanciparse; China, petrificada, 'l Japon, vestintse á la Europea per esfonsar la China; las repúblicas d' América en guerras intestinas com nosaltres; 'l Brasil aspirant al domini de l' América del Sur; 'ls Estats Units cobejant l' imperi de las dos Américas; arreu l' ambició, arreu la fam de mal segura grandesa.

Ah! 'l poeta y 'l sabi s' entusiasma devant las maravellas produhidas per la humanitat al través dels seggles; veu que 'l nostre realisa lo que may somiaren aquells que prepararen materials per la obra mestre, y canta 'l himne de la civilisació y del progrés, olvidantse de que la humanitat que consum una forsa maravellosa en produhir y crear tresors que ferian la fortuna y la ditxa de dos mons, quant més del nostre, no atresora prou per preparar los elements de destrucció y cobdicia, y que, sota la tremenda y enlluernadora grandesa, prepara la ruina de las futuras generacions; y hu sent y, s' en dona compte, tal que apren á arreplegar ja, y á ferli útil per tots costats la menyspreuada desferra.

Quin sentiment d' espant embarga l' ánima, quan en mitj d' aquell inmens empori s' entrebanca 'l viatjer ab lo primer industrial de la terra, aquell que té per fábrica una populosa ciutat, per forsa motris un huracá de vapor y per martell una montanya d' acer! Qui no recula esglayat desde l' arcada del temple del Vulcá del sigle, en Krupp, que per altars te fargas com volcans, hont s' hi forjan 'ls llamps que escampan la ruina y la mort per tot lo mon!...

Estampa 'l llibre en eixa última part un notable article de nostre company D. Francisco M. Tubino dedicat al Art; y 'l nom sol de l' autor diu ab abundó la riquesa qu' entranya; y acaba ab un viatge á Hungria, tribut pagat á la noble, fastuosa, cordial hospitalitat de aquell poble, que servant encara l' aire Oriental que tant fereix la imaginació, porta la bandera del progrés entre 'ls antichs reyalmes que engrandeixen lo magre y trist territori d' Austria, que no podria dur tot sol la endaurada corona que es cimbori brillant de la cúpula del Prater.

Y ja que de Pesth parlo, deixaume contarvos una anécdota de que forem actors en aquella vila, que pot bè servir d'exemple y d'ensenyança, que pot servir d' complement á las páginas que li dedica, com que caracteriza tot un poble. Invitats á visitar la casa menestral húngara, y á rebrehi l' hospitalitat que tant be donar saben, arribarem á la casa d' un impressor amich nostre, qu' estampa cançons de las vellas glórias magyars, y son llegidas ab afany pel poble.

La familia 'ns rebé al peu de la escala, grandiosa per tant modesta casa, y en Navarro que poch ó molt parlava alemany preguntá á la senyora si s' expresava en aquella llengua—Jo no parlo més que en húngaro—respongué altivament ella.

Las parets de l' ull de la escala eran plenas de pinturas al tremp. En lo sostre lo jurament dels jefes húngaros fonamentant ab propia sanch lo sacrament que feu naixer Hungria; tot entorn l' imatge dels vells Reys y 'l darrer Rakotzy; després lo Soldá Abdul-Medjid més adornat que 'ls altres, y al sèn costat nou generals morts de mala manera pels austriachs; á la vora una Princesa.

—¿Per qué teniu aquí al Soldá?—preguntava jo admirat.
—Doná hospitalitat als emigrats húngaros.

—¿Per qué no hi teniu al Rey viu?—Es austriach.—¿Y eixa princesa?—Era húngara y va deixar matar als héroes de la independència de la pátria. Qui sab? si Dèu li ha pres en compte.—¿Qui es?—La mare de Maximiliá de Méjich!
—Pobre mare!

—Després d' aixó en lo puesto d' honor hi há una estàtua, y en lo pedestal una inscripció. «*Dèu, tu que has vist nostra constancia y nostre martiri, tornans la llibertat de Hungria qu' hem guanyada ab la nostra sanch*».

Y ara diheume que la tirania fon 'ls pobles y esborra las nacionalitats.

Una paraula més per acabar la tasca de la amistat.

Lo llibre d' en Navarro Reverter honra l' autor y honra la pátria del qui l' escriu.

ALBERT DE QUINTANA.

Barcelona 1 Agost de 1875.

UN CAPITOL D'UN LLIBRE SOBRE TARONJERS

DE SAS ENFERMETATS

Verdaderament inspira profunda llàstima contemplar com en moltes taronjaredas que, per sa frondositat y sa producció eran l'encant de la nostra costa del Mediterrà, s'van enmustigant ràpidament la majoria d'aqueixos preciosos y estimats arbres, defraudant las falagueras esperansas dels propietaris que á costa de tants sacrificis lograren posseir, ab inesplorable ilusió y hasta vanitat, una d'aqueixas magníficas plantadas que, ab molts visos de realitat, pronostican notables rendas á la par que envejables punts de delicias y recreo.

Desconeixent per complert certs propietaris, la major part d'ells, la verdadera naturalesa del género *citrus*, é ignorant, per lo tant, no solsament lo clima sino que també lo terreno y demès qualitats que requereix son cultiu, no han pensat en altre cosa que en obtenir varias y grans plantacions de taronjers, impulsats ardent y exclusivament per l'important producte que reditúa aqueixa planta en bonas condicions, com no hi pensaren tampoch en la costa oriental de Sicilia y en la de Calabria respecte á las plantacions dels llimoners, tocant desgraciadament tant un país com l'altre los perjudicials efectes de semblant lleugeresa.

S'ha desdenyat las condicions racionales de distancia entre cada planta; s'ha descuidat la llimpiesa convenient, ignorant lo modo y temps oportú de netejarlas, abandonantse á ulls cluchs á una colla d'especuladors que, segons sembla, pretenen monopolisar los treballs d'esporgament; s'ha aplicat exclusivament y de una manera imprudent tot l'interés y tots los afanys en ferlas produhir depressa y de un modo exagerat, fent escedir las forsas naturals

del arbre y del terreno; s'ha deixat d'analisar la composició química dels abonos y la manera de repartirlos; s'ha descurat l'afecte que ocasionan en lo coll del tronch las eynas al fangar ó cavar la terra de dessota la planta; s'ha passat per alt lo grau de calor que requereix la planta de que parlém; s'ha deixat de tenir en compte la quantitat d'aygua que necessita segons sia 'l terreno argilós ó permeable; s'ha fet cas omís de la acció que exerceix l'humitat en los arrels; s'ha desconegut la direcció y posició d'aqueixa part subterrànea de la planta; y, en fi, tants y tants graves descuyts tenen lloch en lo cultiu del taronger, que 's molt lògich y conseqüent que resultin notables perjudicis pels propietaris que, per compte d'estudiar lo que val tant la pena, han obrat lleugerament, no pensant en altre cosa que en un bon resultat sense procurar-se los medis pera lograrlo.

La proba palmaria, entre moltes altres, de lo que acabem de manifestar es l'us y fins l'abus que 's fa de las escorretxetas, ab l'únich objecte de conseguir fruyts ab menos temps, sense comparar detingudament la persistencia de las arrels d'aqueixas ab las de las plantas de grà, y encara més, ab las de grà agre.

Nosaltres, per moltes circumstancias quina explicació no ve al cas, habem seguit ab detenció las fases d'algunes de las enfermetats á que, per regla general, están esposats los tarongers, y, segons nostre humil modo de veure, son desarrollo no es sino 'l natural resultat de l'ignorancia dels propietaris cegats per l'esperansa d'un producte important y de la conseqüent negligencia (quan no hi juga la malicia) que s'observa en lo cultiu dels espressats arbres.

II

En molts d'ells pot reconéixerse fàcilment que las fullas de una ó més brancas comensan á groguejar, caragolantse ó crispantse d'una manera gradual, fins que van cayent una per una quedant los branquillons sechs per complert y, per lo tant, morta tota la branca ó tota la part del arbre que presenta tals senyals, mentres que l'altre part resta frondosa y productiva al principi, ressentintse, com es natural, més tart de la nòsa que produheixen los espressats

secalls que, ab l' ilusió de que 's revifaran per medi de varis procediments, son deixats en l' arbre de la manera més imprudent y lleugera.

Molts cultivadors confonent aqueix mal ab altre, ó procurant explicársel sense haber saludat la fisiología botánica, sostenen que provè de las arrels rosegadas per algun insecte que las destrueix completament. Aqueixos cultivadors no volen comprendre que tals ó quals arrels may poden correspondre á tals ó quals brancas, per la sensilla rahó de que, dada la formació de la sava, es de tot punt impossible que 'ls elements nutritius absorvits per las espongiolas, se confonen tots en lo tronch pera després cumplir ab las maravellosas operacions que 'ls fan assimilables. Si en lloch de conduir la sava la part del liber y albura, gracias á la endosmose y exosmose que s' opera en son teixit celular, confonentse en un sol líquit nutritiu tots los absorvits pels extrems de las arrels fins alcansar las yemas de las que naixen fullas, flors y fruyts y nous brots, circulessin dits líquits per distints conductors corresponents desde las espongiolas fins als extrems de cada brot, (los quals arriarian al infinit) hauriam de convenir en que, tota vegada que segons la clase d' abono 's poden fer produir fruyts més ó menos ácits y fullas més ó menos verdosas, seria facilíssim obtenir en un mateix arbre, sense l' acció del empelt, brancas de diferents colors y fruyts de distints gustos.

Los que tal fenómen creuhen real y positiu lo volen veure corroborat per la putrefacció que 's descubreix en certas arrels, al descolgar la part malalta del arbre, sense pensar que també 'n descobrirán en la part bona, y que, en cas de ser únicament destruidas certas arrels de la banda atacada, es produida dita destrucció per la manera inoportuna é imprudent de cavar ó fangar y hasta llaurar la terra de dessota la planta, aixó quan la mala intenció del cultivador, sia per venjansa, sia perque la sombra dels taronjers li fa nosa pera las altres plantas, sia per qualsevol movíl, espressa y criminalment las destrueix molts vegadas.

No: lo coll del tronch es lo punt d'unió, diguemho aixís, que posa en comunicació, gracias als conductors, 'ls órgans absorvents de las arrels ab los órgans elaboradors en las sinuositats de la planta, trasladant ab moviment exercit de baix á dalt la sava en brut absorvida de la terra y tor-

nant després, ab moviment de dalt á baix la mateixa sava transformada en cambium ó sia en materia completament assimilable.

De qué prové semblant destrucció parcial ó, si se 'ns permet la frase, malaltia cirúrgica dels taronjers? En primer lloch no cap pas lo menor dupte en que l'acció atmosférica té una influencia importantíssima sobre la forsa vital de las plantas. Es cert que 'ls llimoners y ponsemers son sensibles en molt més alt grau al fret que no pas los Limas, Bergamots, Pampelusas y 'ls que 'ns ocupan, pero ni sisquera 's pot posar en tela de judici que, á pesar de ser aqueixos últims y en especial los agres los que més resisteixen una temperatura baixa, l'influencia atmosférica moltes vegadas los hi es sumament perjudicial. Quan lo decens de la temperatura no es excessiu, pero ja es extremat, sos efectes se circunscribeixen al crispament de las fullas que se caragolan, caragolan fins que 's secan: sos fruyts perden gradualment lo such, desapareix aquell brill y aquella tersa finura en la superficie que 'ls hermozejaba, y quedan sense cap mica d'aquella aroma delicada que tan agradables los fá. Si l'expressat decens de temperatura arriba á produir un fret intens, alashoras las ramas y fins lo tronch s'esberlan molt sovint, privant d'aquesta manera la circulació de la sava en part ó en tot l'arbre.

En tal cas no queda altre remey que tallar en la primavera la part atacada, hasta 'l viu, cubrir esmeradament las talladas ab lo betum dels empeltadors y abonar d'un modo oportú 'l terreno ahont s'arrelan los arbres atacats.

D'això 's deduheix que, al voler fer plantacions de qualsevol arbre corresponent á la familia de las Auranciaceas, s'ha de tenir un especial compte en las condicions de temperatura, pensant que, pera vegetar al aire libre los individus de l'expressada familia requereixen normalment una temperatura invernal de 9° á 10° centígrados sense decens inferior á 4°.

Coneguts los efectes de la temperatura, s'han de tenir presents los ocasionats per las diferents puagòs y kermes que, cubrint las fullas y ramas d'una materia especial,

detenen la transpiració, acarreant, com es natural, alts perjudicis al arbre que, privat de las condicions necessaries á sas funcions de respiració, á la curta ó á la llarga, cas de no buscarli remey oportú, ostenta las conseqüencias de semblant plaga. Lò que cal, donchs, desde'l moment en que s'observa dit fenóment, es mullá repetidament ab aygua de cals lo tronch y las brancas y ruixar de la manera millor totas las fullas, abonant la planta de la manera que requereix. L'abat Rozier aconsella que, en lloch de cals, se practiqui ab vinagre, rentantlo després ab aygua clara.

Mes, nosaltres, estém intimament convensuts de que cap criptógama, ni'l *Lichen auranti* que's presenta baix un color gris, ni'l *Demantium monophyllum* que's sembla á una capa de pols negra que moltes vegadas acaba per' invadir completament la planta, y que's desarrolla, gracias á l'humitat y ombra constants, son la causa de l'enfermetat del taronjer, sino l'efecte de sa debilitat y de la desviació de la sava; podentse evitar de consegüent, á nostre modo de entendre, tals efectes ab lo cuidado que requereixen lo compartiment oportú del abono ab las regadas y l'elecció del punt d'esposició que necessita aqueixa mena d'arbres.

(Seguirá.)

PERQUE HO SÁPIGAS

Te he buscat á totes hores
per la plassa y pe 'l carré,
y no me han falat á fé
cent ullades temptadores,
y no me han faltat á fé
cent perills, que no 't diré.
Per mes y mes que he guaytat,
no t' he sabut veure en lloch
potsé es que, quant sabs hont soch,
tiras pe 'l altre costat;
potsé es que quant sabs hont soch
te frisas perque no 'm moch.
Es que no has sortit encare
de desde ahí dematí,
¿ó que has trencat de camí,
perque no 't vegés la cara?
¿ó que has trencat de camí
per no havem de veure á mí?
Donchs mira 't faig á saber,
que estich resolt y segú
de donar l' amor á algú
que 'm trobi al mitj del carrer,
de donar l' amor á algú...
que 'm sembla que has de ser tú.

Malla 1 Juny 1875.

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU

LA TEMPESTAT

(À MA GERMANETA M...)

SONET

Molts jorns en los estius he contemplat
Còm s' enfosqueix lo sol quan mes fulgura
En mitg de los espays, plens de dulçura,
En mitg de 'ls mòns, en mitg l' immensitat.

Despres he vist furiosa tempestat,
Cubrirse 'l cel de tetrica negrura,
Brillar lo llamps en mitg de sa espessura,
Bramar lo trò cridant enfurismat,

Xiular los vents ab veu atronadora,
Rugir la mar alsantse enfurismada
Com si arribés del món l' última hora...

Tot semblava finir d' una vegada...

Més... s' aclairia 'l cel... y allà al defóra
Brillava l' arch de páu, germana aymada!...

JOSEPH MARIA VALLS Y VICENS.

BIBLIOGRAFIA

JOCHS FLORALS DE BARCELONA, ANY XVII DE LLUR RESTAURACIÓ.
MDCCCLXV.—Barcelona.—Estampa de «La Renaixensa.»—1875.

La publicació del volum dels Jochs Florals constituïx cada any un aconeximent pels qui's complaüen en seguir ab afició y amorosa complacencia la marxa de la literatura de que es zelosa patrocinadora aquella Institució. La importancia de que aquesta ve fundamentament revestida, y 'l ser los premis que adjudica, apart de son valor intrínsech, etapas necessaries per á arribar á la tant suspirada meta de la Mestria en Gay Saber, despertan entre 'ls poetes una emulació nobilíssima quals ópims fruyts son de veure en las composicions ab que concorren al certámen, y mes madurs encara en las que en ell distingeixen y premian los set jutjes. Guardemnos, no obstant, de pretendre en sa vista calcular fixa y concretament los graus que va pujant ó descendint en lo termómetro de la bondat la literatura catalana: càlcul es aquest que importa la possessió d' una complexa série d' antecedents, entre 'ls quals, si bé no mereix ser omitit lo que suministra l' exámen de la publicació citada, no deuen tampoch serho, entre altres, los que's fundan en la diversitat de las aficions literarias dels Mantenedors, diversitat notabilíssima á judicar per la comparació dels dissets volums fins ara dats á llum, y en lo retrahiment estudiat ó espontani, fill d' una censurable apatia ó de sentiments mes censurables encara, que solen adoptar per torn, avuy los uns, demá 'ls altres, segons la escola ó fracció ó com se vulga, á que están afiliats, alguns dels que podrian bonament pendre part en la lluyta y cenyir lo front, sens grans esforços, ab la corona brillant de la victoria.

Hem parlat de varietat en las aficions predominants entre 'ls membres dels distints Consistoris, y no hem de callar una observació de sobras oportuna.

Es un fet, si bé en la categoria de escepció, que en alguns dels disset volums fins ara eixits á llum apareixen poesías que desdiuen notablement de sas companyas sense deixar del tot de tenir qualitat, altrás que subjectadas a la acció del ácid analítich mes suau las deixan veure completament negatives, altrás per fi que han sigut víctimas de trasposicions ó inversions en ordre de colocació estranyas é incomprensibles, dat que, sian las que's vulgan en literatura las aficions dels que podriam dir culpables, basta recorrer la llista dels que han compost los Consistoris per á convences de que son perso-

nas generalment de bon criteri y de coneixements literaris incompatibles ab tant deplorables preferencias. Aquesta estranyesa té no obstant sa explicació, mes ó menos plausible, en la pressa ab que te de ferse 'l judici. Es impossible figurarse, sense saberho per experiencia, lo difícil que es escullir dotze ó catorze composicions entre las duas ó trescentas que entran en al certamen, y lo més difícil que ho fa, si cab, la perentorietat del temps á aixó destinat perentorietat que puja del punt pel cúmul d' ocupacions que per á la preparació de la festa ab sas innumerables incidencias, pesan en aquells precisos dias sobre 'ls membres del Consistori. Avuy que, segons sembla, torna á estar á la ordre del dia la reforma dels Estatuts, es ocasió de lamentarse d' aquell inconvenient de que adoleixen los en la actualitat, vigents, á fi de veure si s' hi posa remey: ja que 'ls Estatuts dels Jochs consonan ab las Constitucions de Espanya en que son com

la flor del heno, en la mañana verde,
seco la tarde,

procures que s' en diferencien en lo d' esmenar los defectes que la práctica haja fet descubrir, y en lo de fer aixís mes espedita la obtenció dels resultats per á que 's formulan y compaginan sos preceptes.

Y ara, entrem en l' anàlisis, que procurarem sia breu, del volum dels Jochs Florals en lo corrent any 1875.

Pochs, potser no mes que un ó dos, ne trovariam entre 'ls setze anteriors de tant nutrits com aquest. La abundancia de recursos ab que ha contat lo Consistori, deguda en part á la aplicació á gastos corrents del fons de reserva que quedá del anterior exercici destinat á costejar lo premi quinquenal que 'ls Estatuts, morts enguany á ma ayrada, havian establert, ha permés la publicació de las duas coleccions de narracions y llegendas en prosa premiadas per oferta de la redacció de la present Revista, augmentant en molt las dimensions y 'l valor de la publicació. Y ja que semblant aplicació 's feya, just hauria estat que al costat d' aquellas coleccions s' hi hagués inclós la de *Quadros d' historia catalana* que 'l Consistori del 74 premiá, y que no publicá per la penuria de diners en que 'l colocava la obligació de fer dita reserva: los Jochs florals están en descubert ab lo Sr. Aulestia, autor d' aquell treball, y no es natural que un cop admès que s' hajan de publicar las obras en prosa y haventhi diners per á publicarlhas, continue 'l descubert. Respectem las rahons de delicadesa á que haurán obehit los Srs. Mantenedors al no ferho, per tal com essent un de tants lo dit Sr. Aulestia, no hauria faltat qui critiqués l' acort: pero, si, com es probable, no concorren altre any iguals motius y continúa inédita aquella notable collecció, esperem que 's procedirá á darla á llum ab iguals condicions que las altrás similars.

Los documents oficials del Consistori inserts en lo volum de que 'ns venim ocupant, son, com sempre, 'ls dos Discursos, del President

y del Mantenedor encarregat de donar las gracias, y la Memoria del Secretari, als quals s' hi ha afegit, á diferencia dels últims anys, lo d' inauguració llegit pèl Governador Civil que presidí la festa é intervingué en ella, per un excés de galanteria de part del Consistori, mes de lo que segurament consentian la índole especial d' aquell acte y 'ls mateixos Estatuts que regulan la manera de celebrarlo.

Breu y concís es lo primer dels tres, obra del llorajat Mestre Don Francesch Pelay Briz, President del Consistori, y té per tema principal, que 's desenrotlla á manera de consell, la necessitat de que 's procure pulir y purificar la nostra llengua, pero cuydant de sortejar á la hora 'ls dos esculls, del vulgarisme y del arcaisme, en que podria estimbarse, y adoptant un *just mitj* que sens desnaturalisar-la ni despullarla del caràcter especial que deu revestir, logre ferla accepta al poble, é interessar á aquest en sa restauració literaria. En efecte, afegirém nosaltres, no es ab la profusió mes ó menos atinada de mots espigolats d' aci y d' allá en lo camp dels autors vells que 's restituhirá á la nostra llengua 'l geni que té sofisticat per un comers constant é invasor ab altrás de distint caràcter, sino ab la combinació sintáxica dels termes de la oració tal com la escribian aquells, combinació que es lo perfum especial, que se sent y no s' explica ni se subjecta á reglas, del bon estil castís en cada llengua. Lo Sr. Briz no entra en aquest punt, pero 'l sèn discurs es una manifestació virtual de que aixís pensa, per quant aixís ho practica: adhuc sense 'ls mots arcaichs que en ell se llegeixen, en contravenció potser algun cop á sos mateixos preceptes, l' estil ne fora catalá de bona mena, puig dú marcat un tint de casticisme que sols se pot conseguir ab la assídua consideració y estudi dels bons autors, que ell ab acertat consell sembla haver pres per mestres.

Segueix al Discurs mencionat la estensa *Memoria* del Sr. Secretari, en la qual haurém d' ocuparnos mes per menor al ferho de las produccions premiadas, quals mérits consigna, eco en aquest punt de la veu del Consistori, en lo decurs de sa detallada relació. Tots recordem los aplaudiments ab que fou saludada sa lectura 'l dia de la festa, sobre tot per lo que 'n podriam dir son exordi, apologia brillant sense ser amanerada, de la nostra terra, de sa literatura y mes especialment dels Jochs Florals. No podem resistir al desitj de transcriure un brevíssim fragment en que hi vessan la bona intenció y 'l bon sentit.

«Admirém y estudiem, diu lo Sr. Roca, las obras dels genis que han honrat á todas las literaturas ja que 'l geni verdader, com lo mateix sol, omple de sos raigs tota la terra. Mes en la trascendencia, en la ensenyansa y en la forma de las nostras obras, recordemnos ahont escribim y per qui escribim: sigam originals, sigam catalans si es que volem honrar á Catalunya. Bé 's veu, per exemple, en lo gran Mistral, que 'ls Mestres de la poesia grega han sigut sos mestres: mes

en sa immortal *Mireya*, y en son inspiradíssim *Calendau*, ha sabut aixecar tant alt lo nom de nostra germana la Provensa, que avuy per tot lo mon sas obras se llegeixen y per tot lo mon s' admiran las espléndidas pinturas y 'l perfum del ayre de aquella dolça terra, que á dojo escampan las sempre frescas y sempre novas estrofas de sos encisadors Poemas. No busquem donchs, nosaltres postissas galas forasteras, ahont tantas nos ne sobran, ab las que poden inspirarnos la variada naturalesa que 'ns enrevolta, las incomparables costums de la familia catalana, las santas aspiracions de nostre poble feyner y civilisat y finalment los exemples gloriosos de la nostra historia.»

Aixis tots los poetas, entre 'ls quals forma en bon lloch, per mes que de fa algun temps estiga callada sa valenta Musa, l' autor de las ratllas anteriors, seguescan sas lluminosas indicacions. Y sobre tot, estudiar y estudiar molt y bé, precepte vell que no envelleix may: obehintlo es com se fan literaturas y se forman escriptors: l' estudi es l' adob que empelta vida y potencia generadora á las terras ermas, y centuplica la que duhen ja en ellas mateixas las naturalment fértils.

Mencionem com á derrer document emanat del Consistori, 'l *Discurs de gracies* del Mantenedor Sr. Fontanals del Castillo. Essent com es aquesta la primera vegada que escriu en catalá, á lo menos per al públich, es dispensable 'l que no haja anat del tot acertat en la forma, que, ó per l' enrevessament en la construcció de la frase ó per la profusió d' ornamentals un xich barrochs, duta algun copfins al despilfarro, enterboleix en diversas parts la idea. De totes maneres s' hi traslluheix un bon desitj, digne d' encomi.

Completa queda ja la primera part de la nostra tasca y es hora de que entrem de ple en lo principal d' ella, ó sia, en la indicació y lleuger análisis de las composicions premiadas, estudi que será objecte de successius articles que en obsequi al lector procurarém que sian poch y curts. La abundancia de materia á analizar tindrà la culpa si no ho som tant com voldriam.

(Seguirá.)

J. SARDÀ.

NOVAS

L'academia de las arts plásticas de Viena, s'ha proposat fer una Exposició històrica, que reunesca en lo possible las obras dels seus membres desde sa fundació, en temps de Leopold I (1704), fins al present. Axis se podrà apreciar d'un cop de vista el desarrollo de las arts en Austria, durant 'ls dos últims sigles. L'Exposició tindrà lloch desde 'l dia 15 d' Octubre fins 'l 31 de Desembre de 1876.

La *Gaceta* dels dias 30 de Juliol y següents, inserta lo discurs de recepció en l'Academia de San Fernando de nostre compatrici, 'l celebrat pintor y actual director del Museu del Prado, D. Francisco Sans. Lo tema del indicat treball es estudiar l'influencia de l'ensenyansa oficial y de la protecció gubernativa en Fortuny y en Rosales.

Contesta á aquest discurs, l'académich D. Pere de Madrazo.

S'ha estrenat, al Tívoli, la sarsuela en dos actes *Joch de Noys*.

Entre las obras que posará en escena la companyia del Teatro Catalá en la temporada próxima, figuran además del drama *Lo Compte Arnau* de D. Joseph Feliú y Codina de que parlàrem á nostres lectors, lo d'en Frederich Soler: *Los colors de l'aygua*, la pessa en un acte *Lo jardí del general* y la comedia: *La barqueta de Sant Pere*, premiada ab lo títol d' *Un Quadro* en los darrers Jochs Florals.

Llegim en *La Crónica* que 'l poeta valenciá Sr. Llombart, amant de nostra literatura, s'ocupa en los treballs preparatoris pera la fundació en aquella Ciutat d'una *Academia de las Uletras Uemosinas* denominada: *Els fills de la morta viva*.

Lo número 30 de *La Bandera Catalana*, corresponent al 14 de Agost, publica lo següent sumari:

Lo cavaller del Mont-Negre, (acabament); per *Maria de Bell-lloch*.—Efemérides de la Historia de Catalunya; per *Joseph Fiter é Inglés*.—Balada; per *Joan Sardà*.—Lo Puig de Santa Maria, (acabament); per *Joan Anglès y Comas*.—Bacus y Amor; per *Joseph Pi*.—Varietats.—Novas.

En la imprenta d'aquest periòdich acaban de veure la llum un tomo de poesias catalanas originals del jóve poeta D. Francisco Comerma y Bachs, titulat *Espigas y Rosellas*, y altre de D. Aristides Mestres, titulat *Cuentos de la Juventud*.

En la imprenta de D. Vicens Dorca (Gerona) s'acaba de publicar un folleto titulat: *Breve reseña del resultado de la visita al Real Monasterio de Santa Maria de Ripoll*, original de D. Joseph M. Pellicer.

Vista la importancia de l'obra, la Comisió de monuments històrics y artístichs d'aquella ciutat acordá imprimirlo á sas expensas.

La casa editorial de la Viuda y fills de J. Subirana ha dat á llum en un volum de XXVIII-354 planas una traducció de la hermosa obra del Comte de Champagny, *El camino de la verdad*, deguda á la ploma del il·lustrat col·laborador d'esta Revista, D. Joseph d'Argullol y Serra. Es un estudi apologetich de la religió catòlica, que prova ser la única veritable per medi d'un exámen íntim de la naturalesa moral del home, en la doble fase individual y social que revesteix del qual deriva la necessitat d'una lley que impere sobre d'ella, ab caràcters especials y determinats que sols se trovan reunits en aquella doctrina religiosa; rebatent, un cop provada semblant tésis, las distintas objeccions que en contra d'ella s'han suscitat y suscitan continuament á nom de la ciencia, de la filosofia, de la historia, y del esperit de la época. Termina ab un *Epilech*, valentíssima catilinaria escrita ab ocasió de la guerra franco-prusiana y de la insurrecció comunalista de París que la sub-

seguí, contra 'ls qui ab sa propaganda anti-social demagógica atragueren sobre la Fransa tant terribles plagas, y 'n feren ludibri y escarni de la Europa entera.

Escrita ab un estil sempre clar y á voltas brillant, saturada de filosofia pero de una filosofia al alcans de las inteligencias menos cultivadas, y ab un domini complet de la cuestió que ventila, la obra del ilustre académich francés es interessantíssima; per aquesta rahó no son d'estranyar ni 'ls termes encomiástichs ab que saludá sa aparició 'l célebre Bisbe d' Orleans en una carta al autor, que va transcrita en cap de la traducció, ni las entussiasistas frases que mereix del censor eclesiástich d' esta Diócessis en la censura feta de la versió castellana.

Lo distingit escriptor valenciá D. Constantí Llombart, ha repartit las invitacions pera colaborar á la publicació del «Rat-penat,» calendari llemosí que comensa á publicar l' any anterior y que tant bé ha reportat á la literatura pátria.

Felicitem al Sr. Llombart per sa perseverancia y bon zel.

TAULA DEL PRESENT NÚMERO

Apeles Mestres.	Cartas de viatge.	197
Joseph Puiggari.	Secret d' un remey nou forrat de vell.	204
Albert de Quintana	Del Turia al Danubi.	210
Felip de Saleta.	Un capítol d' un llibre sobre tarongers.	215
J. Serra y Campdelacreu.	Perque ho sápigas.	220
Joseph M. Valls.	La tempestad.	221
Joan Sardá.	Bibliografia.	222
	Novas.	226